

Connecting people?

Kim Larsen
psykologspesialist

SPRINGSTEEN OSLO 2006: Mobiltelefonpublikummet var mer opptatt av å dokumentere at de var der enn å være der, mener Kim Larsen

Jeg er på et tidsriktig «teambuilding-seminar». Rammen er høyfjellet om høsten. Tåken legger seg trolsk og fortryllende i skumringen, og en liten fjellbekk risler i det fjerne. Uforstyrreltheten og avsondringen fra resten av verden kan nytes til fulle. Ikke lenge, riktignok, for etter en stund begynner mine kolleger å kommunisere med mobiltelefoner. Den kontemplative roen brytes. Å holde kontinuitet og dybde i samtalen er håpløst på grunn av de stadige avbrytelsene. De mest utdannede av mine kolleger holder åpenlyst på med telefonien og fjernstyrer kjernefamiliene hjemme i en pinlig narsissistisk forestilling, de mer fintfølede forlater gruppen og foretar telefoneringen utenfor hørevidde. Alle skuler imidlertid stjålent ned på mobilen for å sjekke tilstanden, nærmest kontinuerlig. De stadige avbrytelsene forandrer den harmoniske idyllen til et postmoderne frenetisk «flimmersamfunn» i miniatyr. Mine kolleger er halvveis til stede på begge arenaer som følge av en hybrispreget ambisjon om å være til stede på begge samtidig. Kommunikasjonen preges av at en stadig vekk må gjenta den siste delen av samtalen «for eventuelt nye lyttere» når personer kommer tilbake etter telefonisesjonene.

Dette skjer i økende grad også på møter og forelesninger – stadige avbrytelser. Er det en liten pause, så er det opp med mobilen i en frenetisk aktivitet. Ludvig Holberg latterliggjorde denne personlighetstypen i *Den stundesløse* [1723], og André Bjerke gjorde det samme i diktet *Det haster!*

[1966]. Det som er virkelig trist, er at det som tidligere var en litt latterlig anomali når det gjaldt kommunikasjon, nå er i ferd med å bli det normative.

På vei hjem fra Oslo med toget

Kom over Goethes *Valgsllektskapene* [1809] på salg i storbyen og tenkte at den kan jeg jo begynne å lese under togturen. Det ser lovende ut. En yngre dame som sitter rett overfor meg har imidlertid andre planer. Hun ringer en venninne, forteller høylytt om helgens tildragelser, og holder meg på denne måten oppdatert om sin nærbiografi. Fortellinger om den ene trivielle hendelsen avløser den andre. Detaljrikdommen i de faktiske beskrivelsene overskygger damens i hvert fall potensielt meningsfylte tolkning av dem, noe som i det minste kunne vært litt interessant for en skarpe psykolog. Den unge damen anno 2005 fortrenger fullstendig Goethe anno 1809. Den som snakker høyest, vinner, så enkelt er det.

Arthur Schopenhauer

Den tyske filosofen kommenterer ofte forholdet mellom intellektualitet og støy i den andre og utvidede utgaven av sitt hovedverk *Die Welt als Wille und Vorstellung* [1844]. I kapittelet *Om sansene* finner vi følgende:

Hvis jeg hører en hund gneldre i timevis på gården utenfor et hus, så vet jeg straks hvordan det er fatt med de intellektuelle evnene hos beboerne. Den som av vane pleier å slå igjen dører i stedet for å lukke dem med hånden eller tillater slikt i sitt hjem, er ikke bare uoppdragen, men et ubehøvlet og slett menneske ... Helt sivilisert blir vi først når ørene ikke er fredløse og hvem som helst ikke lenger har rett til på tusen måter å gjennomføre bevisstheten hos tenkende vesener med plystring, uling, hojing, hamring, svepesmell, hundeglam og lignende. Sybarittene plasserte støyende håndverk utenfor bygrensen (ref. i Fredriksson, 1997, s. 136).

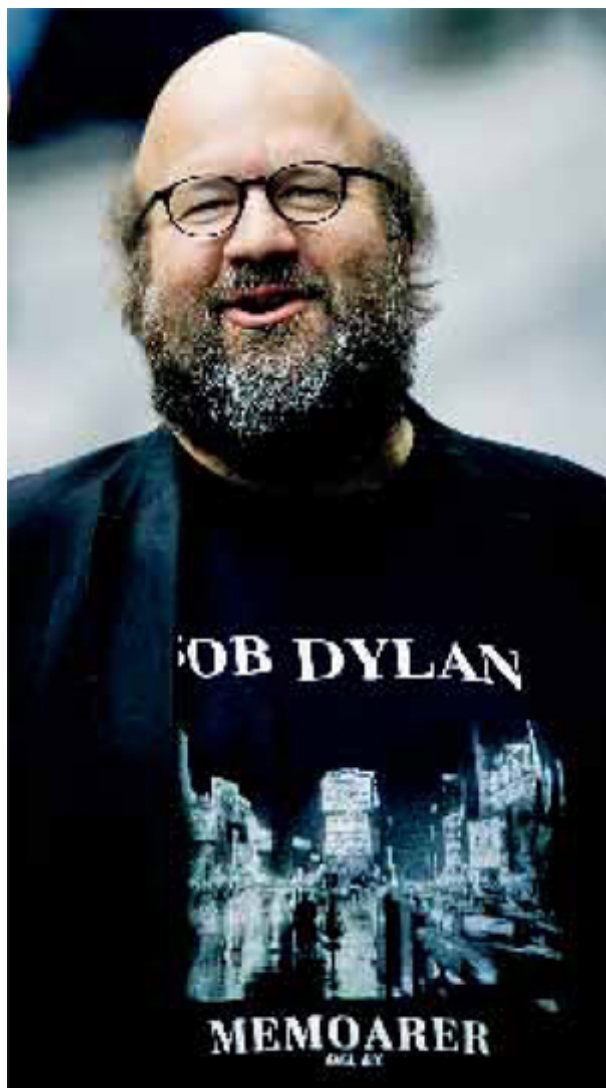
Telefonsamtale

Jeg merker at den jeg snakker med, virker fjern og ukonsentrert med tendenser til «God dag mann – økseskaft»-aktige kommunikasjonsferdigheter. Forklaring: Personen surfer på Internett samtidig. Eller denne: «Vent, så skal jeg sjekke her», etc. Deretter følger en vikarierende surfeopplevelse. Det er vanlig at folk fortsetter selv om en påpeker det.

Bruce Springsteen

Oslo spektrum, 29. oktober 2006. Fra min panoramautsikt fra «fuglefjellet» ser jeg ned på en energisk Springsteen og hans virtuose band i ferd med å fremføre gnistrende tolkninger av den tradisjonelle amerikanske sangskatten. Dette er delvis det samme repertoaret som Bob Dylan med stort hell benyttet til nyskapende refortolkninger i begynnelsen av sin karriere for 45 år siden. Det jeg også ser, er en skog av mobiltelefondisplays. Er publikum opptatt av musikken? De er i hvert fall opptatt av å dokumentere den og kommunisere om den til slekt og venner. Mobiltelefonpublikummet er ikke «i

opplevelsen», men innfører et metaperspektiv og en avstand til den umiddelbare opplevelsen; mer opptatt av å dokumentere at de var der enn å være der.

PÅ SEMINAR: Stadig bruk av mobiltelefonen hindrer kontinuitet og dybde i samtalen, sier Kim Larsen

Miles Davis

Allerede før mobiltelefonens tid irriterte en av forrige århundres største kunstnere seg grønn på (hvite) forretningsfolk som kom på konsertene hans ut fra helt andre motiver enn musikken. Men selv om han omtaler dem som fullstendig håpløse, har de likevel makt til å frata ham, og sannsynligvis også andre «ekte» publikummere, nattesøvnen:

They ain't come to hear the music ... They drink too much, they get loud ... I can't stand dumb-ass people not respecting the other customers that have come to hear the music. Sometimes one table like that has bugged me so that when I get home or to my hotel, I walk the floor because I can't sleep. (Intervju i Playboy, 1962, ref. i Carr, 1998, s. 176).

Simultanaktivitet

I sosialpsykologien er det forsket mye på normer for menneskelig samspill, blant annet simultanaktivitet – det at man gjør noe annet samtidig med at man snakker med et annet menneske. Dette er vanligvis, det vil si frem til nå, ansett som uhøflig og frekt, og har sjeldent blitt tolerert. Unntaket har vært tilfeller hvor det eksisterer en markant mangel på symmetri i status mellom de interagerende parter. Den med høyest status har kunnet utvise simultanaktivitet, men ikke den med lav status (professor–student, overlege–pasient).

De kommunikasjonstekniske nyvinningene har medført en sosialdemokratisk utjevning av normene for simultanaktiviteten fra interaksjonell anomali til akseptabel aktivitet. Følgelig bruker vi mer og mer tid til å kommunisere med personer som kun delvis er til stede, som «egentlig» skulle gjort noe annet. Vi er på full fart vekk fra det positive kommunikasjonscredo som er forbundet med psykologiprofessoren og hippieguruen Timothy Leary fra 1960-tallet: «Be here now!»

Det som er dobbelt trist, er at dette temaet så sjelden diskuteres. Psykologien har til de grader tapt! I store statsetater som Aetat og Trygdeetaten (nå NAV) er bruk av data, ofte i en kommunikasjonssituasjon med brukeren, helt essensielt. Det påfallende er at manualer og innføringsbøker for datasystemene utelukkende er tekniske og ikke inkluderer noen bevissthet om følgene datasystemene har for den menneskelige kommunikasjonen, og hvordan dette kan tilrettelegges. Kanskje er det her en interessant parallell til arkitekturen. Bygninger konstrueres og møbleres etter funksjonelle og estetiske hensyn, men vil også virke fundamentalt mønstrende på den sosiale interaksjonen som foregår der. På samme måte som vi ofte ikke oppfatter bevisst de psykologiske implikasjonene av arkitekturen, får datateknologiens ofte dyptgripende psykologiske implikasjoner være i fred for analyse. Grenser flyttes stadig, litt etter litt, og sluttproduktet kan bære mer preg av Goethes «Trollmannens lærling» og de uregjerlige prosesser han satte i gang, enn av intenderte og velvalgte konsekvenser. Da kan det være for sent å angre. Vi har også utviklet et fremmedgjørende syn på kommunikasjonsteknologiske endringer – de «bare kommer», «lar seg ikke stoppe», etc. Men gjør de virkelig det, uavhengig av vår bruk av dem?

Sigmund Freud

Som interessert i Freud og psykoanalysens historie kan jeg ikke la være å la meg imponere av Freuds våkne blikk for hvordan nettopp teknologi og kulturelle verdier påvirker menneskets psykologi. Freud hatet telefonen og unngikk å bruke den så ofte han kunne. Kanskje fordi den innebar en «forflatning» av menneskelig kommunikasjon idet alt kroppsspråk blir borte, med unntak av deler av stemmekvaliteten? Freuds andre hatobjekt var interessant nok motorsykler. Muligens på grunn av den buldrende lyden de lagde (sammenlign Schopenhauer over).

KONSENTRASJON: Den følsomme tonen til Miles Davis preget jazzens utvikling siste halvdel av det 19. århundret.

Et frapperende eksempel på kvaliteten av Freuds analyse finner vi i en cirka tre sider lang passasje fra manuskriptet til postskriftet til *The Question of Lay Analysis* [1927], som ble utelatt fra den publiserte versjonen. Disse sidene ble trolig ikke publisert fordi de kunne ha forverret det skisma som allerede var i ferd med å utvikle seg mellom psykoanalytikere i USA og Europa, og som ikke minst var knyttet til spørsmålet om leganalyse. Freud så med forakt på fremtredende trekk ved amerikansk kultur; han lot sjelden en anledning gå fra seg til å hakke på det han på generaliserende og stereotypifisert vis omtalte som «the American» («Der Amerikaner»). I de utelatte sidene fyrer Freud av en skikkelig bredside mot den eksessive egalitarismen, opptattheten av penger, vekten på funksjonalitet og adaptasjon, samt fokuseringen på at alt sammen skal ta kortest mulig tid og derved fører til hastverk og slurv. Han forklarer videre hvilke psykologiske korrelater disse sosiokulturelle trekkene vil føre til. Et ikke særlig diplomatisk eller strategisk utspill på dette tidspunktet for psykoanalysen i USA. Disse ikke-publiserte sidene utgjør en briljant analyse av de ytre

rammebetingelsers betydning for psykologisk fungering. Ilse Grubrich-Simitis (1996), som nitid har studert Freuds utkast, notater og originalmanuskripter, omtaler denne passasjen slik:

Even though Freud could not have predicted the fundamental technical innovations of the past few decades such as television and computers, some of the formulations in the suppressed passage do show that he had a sense of the farreaching anthropological effects of such changes in the external world on the structures of the world within, and in particular on superego development. At any rate, he alludes in telling phrases to the substitution of mass culture for education, the repulsion of autonomous reason by the manipulation of opinion, the replacement of long-term internalization by instant imitation, and the general contradiction between the general increase in the pace of life and its associated «urge to abbreviate», on the one hand, and the completely different «temporal conditions» of psychic processes «between the conscious and the unconscious» on the other (s. 198–181).

Moderne «kommunikasjonteknologi» har blant annet ført til at de forhold som Arthur Schopenhauer, Sigmund Freud og Miles Davis foraktet så intenst, er i ferd med å bli den dagligdagse virkelighet for oss alle. I motsetning til dem virker det dessverre ikke som vi har et analytisk blikk for de psykologiske konsekvensene.

Innfall

Jeg kjører tung motorsykkel. Hvert år holder jeg flere ganger på å bli torpedert av mobiltelefonerende, distraherete bilister i livsfarlige situasjoner. En slik ulykke ville brakt Freuds to hatobjekter sammen i en for ham utenkelig interaksjon.

Referanser

Carr, I. (1988). *Miles Davis: The definitive biography*. London: Harper/Collins.

Fredriksson, G. (1997). *Schopenhauer*. Oslo: Oktober.

Grubrich-Simitis, I. (1996). *Back to Freud's texts. Making silent documents speak*. London: Yale University Press.